

УДК 342.9

Анна Нестеренко

Національний університет “Львівська політехніка”

Інститут права, психології та інноваційної освіти,

аспірант кафедри

адміністративного та інформаційного права

Anna.O.Nesterenko@lpnu.ua

ORCID ID: 0000-0003-1482-7132

79008, м. Львів, вул. Князя Романа 1/3

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

<http://doi.org/10.23939/law2020.27.153>

© Нестеренко А., 2020

У статті комплексно досліджуються засоби адміністративно-правового характеру, які забезпечують охорону та захист дитини як повноцінного суб'єкта інформаційного середовища. Аналізується теоретична і практична значущість адміністративно-правових режимів у регулюванні діяльності інформаційного середовища.

Вирішення цієї проблеми потребує застосування комплексних засобів адміністративно-правового характеру, які здатні забезпечити охорону та захист дитини як повноцінного суб'єкта правовідносин в інформаційному середовищі, сприяти безпечному та відповідальному використанню нових засобів масової комунікації та протистояти розповсюдженню незаконних онлайн-практик. Саме такими засобами захисту адміністративно-правового характеру виступають адміністративно-правові режими.

Для вирішення поставленого завдання у статті застосовано загальнонаукові та спеціальні методи. За допомогою формально-аналітичного методу було проаналізовано визначення адміністративно-правового режиму. Метод системного аналізу дозволив встановити важливість адміністративно-правових режимів стосовно дотримання прав дітей в інформаційному середовищі.

За допомогою порівняльно-правового методу було проаналізовано національні та міжнародні нормативно-правові акти на предмет закріплених норм дотримання прав дитини в інформаційному середовищі та визначено основні прогалини у цій сфері на законодавчому рівні. Зокрема, було встановлено, що законодавчого закріплення потребують питання, які стосуються забезпечення конфіденційності та безпеки персональних даних дитини у віртуальному просторі. Також за допомогою цього методу сформульовано рекомендації стосовно вдосконалення стратегії державної політики стосовно розвитку безпечного для дитини інформаційного середовища.

Ключові слова: інформаційне середовище, адміністративно-правовий режим, правовий інститут, правосуб'єктність, правоздатність, персональні дані, конфіденційна інформація.

Постановка проблеми. Безупинна трансформація інформаційного середовища сприяє глобальному розповсюдженню інформації, що не завжди має позитивні наслідки. Інформаційні мережі переповнені різноманітними можливостями, за якими приховується незліченна кількість

загроз стосовно конфіденційності, і, особливо, захисту прав дітей як найвразливіших користувачів інформаційного середовища. Зазначимо, що саме адміністративно-правова галузь найширше охоплює та регулює правовідносини, в яких одним із суб'єктів виступає дитина. На сучасному етапі формування безпечного для дитини інформаційного середовища відсутня цілісна адміністративно-правова система, в якій було би закріплено усі аспекти регулювання та дотримання прав дитини в інформаційному просторі. Важливим інструментом забезпечення прав дитини виступають адміністративно-правові режими.

Об'єктом дослідження виступають права дитини, як категорія адміністративно-правового регулювання. Предметом дослідження є адміністративно-правові режими забезпечення прав дитини в інформаційному середовищі.

Аналіз дослідження проблеми. У працях вітчизняних науковців юристів досить широко досліджуються питання адміністративно-правових режимів, серед яких можемо виокремити праці В. Авер'янова, О. Адабаш, І. Бачило, Л. Вакарюк, А. Дідука, С. Ківалова, Н. Коваленка, М. Коваліва, В. Ліпкана, Ю. Лісовської, О. Олійник, Ю. Пацурківського, В. Цимбалюка. Питанням адміністративно-правових режимів регулювання правовідносин в інформаційній сфері присвячено роботи І. Арістової, Н. Бортник, О. Данильяна, О. Дзьобань, Р. Дробожура, С. Єсімова, Н. Лесько, Н. Логінової, О. Радзівської, Т. Софюк, І. Хомишин. Але треба зазначити, що саме адміністративно-правове врегулювання правовідносин в інформаційному середовищі за участю дітей все ж не отримали належного висвітлення у наукових працях. Існує широкий спектр невизначеностей, які потребують і наукового, і законодавчого рішення.

Мета статті. Враховуючи вищезазначене, метою цього дослідження є аналіз наукових досліджень у галузі адміністративного права, на основі якого можна сформулювати теоретичні рекомендації стосовно дотримання прав дітей в інформаційному середовищі засобами адміністративно-правового характеру, а також забезпечення конфіденційності їх персональної інформації у віртуальному просторі.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи адміністративно-правові режими захисту дітей в інформаційному середовищі, необхідно зазначити, що в національному законодавстві відсутній єдиний уніфікований законодавчий акт, дія якого була би направлена на захист прав дитини, зокрема і на захист конфіденційності її персональних даних.

Ю. П. Пацурківський зазначає, що: “правові режими, встановлені нормативно-правовими актами різних рівнів, найчастіше не діють через недостатню чіткість формулювань, відсутність необхідних елементів, що забезпечують реалізацію правового режиму, низький рівень юридичної техніки і, як наслідок, не розроблену теоретичну основу” [1, с. 107]. У рамках нашого дослідження вважаємо, що саме адміністративно-правовий режим забезпечення конфіденційності персональних даних дитини потребує особливої уваги.

Для початку проведемо аналіз сформульованих визначень поняття “адміністративно-правовий режим” у науковій літературі.

Адміністративно-правовий режим за своєю суттю має галузеву природу. Його особливість полягає у наповненні загальнообов'язковими приписами, заборонами та розпорядженнями.

Д. Бахрах, наводячи визначення адміністративно-правового режиму, говорить про поєднання адміністративно-правових засобів регулювання, опосередкованих централізованим порядком, імперативним методом юридичної дії, яка виражається в тому, що суб'єкти правовідносин за своїм статусом займають юридично нерівні позиції [2, с. 102].

На думку О. В. Вакарюк, правовий режим галузі права є сукупністю юридичних засобів регулювання – галузевим юридичним інструментарієм, – опосередкованих галузевим методом правової дії, яка базується на принципах, специфічних для цієї галузі [3, с. 198].

В. Я. Настюк зазначає, що визначальною метою і головним призначенням адміністративно-правових режимів є створення на шляху правопорушників надійних організаційно-правових бар'єрів, які б мінімізували, а у інколи й повністю виключали досягнення злочинних цілей відповідними суб'єктами. [4, с. 23].

С. В. Ківалов характеризує адміністративно-правовий режим як самостійний правовий інститут з організаційними забезпечувальними елементами, спрямований на встановлення оптимальних, з точки зору держави, відносин у конкретній, порівняно вузькій, однак життєво-важливій сфері, яка забезпечує безпеку особи, суспільства і держави [5, с. 347]. На нашу думку, саме таке визначення дозволяє виявити особливості юридичного регулювання певної ділянки діяльності (у цьому разі – правовідносини в інформаційному середовищі) і специфіку застосування правового інструментарію.

Адміністративно-правовий режим регулювання правовідносин в інформаційному середовищі включає в себе: право доступу до інформації; право використання інформації в якості суб'єкта правових відносин; право надання та поширення інформації; право володіння інформацією. Реалізація та захист прав дитини в інформаційному середовищі залежить від її правосуб'єктності.

Основоположна правосуб'єктність дітей в Україні забезпечується Конституцією України і чинним законодавством за наявності спеціального механізму реалізації правових можливостей дитини.

Зауважимо, що в українському законодавстві відсутні вікові межі для встановлення правосуб'єктності дитини в інформаційному середовищі. Тому такі механізми реалізації та захисту в інформаційному середовищі прав дитини здійснюються через правосуб'єктність батьків або осіб, які наділені такою правоздатністю щодо дитини.

До прикладу, для створення облікового запису (персонального кабінету) у певній соціальній мережі або на іншій віртуальній платформі дитина має досягнути відповідного віку. Так, корпорація Google встановила вікове обмеження на рівні досягнення 13 років, якщо інше не передбачено законодавством країни, громадянином якої є дитина [6]. У соціальній мережі Periscope самостійно керувати обліковим записом дитина може з 16 років [7].

Як показує практика, здебільшого, діти створюють свої облікові записи на відповідних платформах, надаючи неправдиву інформацію (збільшення свого віку) при реєстрації або відкрито поширюють персональну інформацію, не усвідомлюючи, до яких наслідків це може призвести.

За статистичними даними досліджень, які були проведені Уповноваженим Президента України з прав дитини спільно з Міжнародним союзом електрозв'язку, виявилось, що майже 40 % опитаних дітей мають створені облікові записи в соціальних мережах, не досягнувши відповідного віку та без відповідного дозволу з боку батьків. Відповідно, 58 % батьків зазначили, що їх діти є активними користувачами інтернету і лише 25 % з них – використовують так звані “сервіси батьківського контролю” на пристроях дітей. Тобто це означає, що лише один з чотирьох батьків вживає заходи безпеки дитини в інтернет-середовищі. Інші батьки або свідомо цього не роблять, або не вміють цього робити, або взагалі не знають про їх існування [8].

У регламенті захисту персональних даних, який вступив у дію у 2018 р. Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу (General Data Protection Regulation), зазначено, що діти потребують особливого захисту в питанні персональних даних, оскільки вони можуть бути менш обізнаними про відповідні ризики, наслідки та гарантії, а також про свої права щодо опрацювання персональних даних. Такий особливий захист має, зокрема, застосовуватися до використання персональних даних дітей для цілей маркетингу або створення профілів особистості чи користувача та збирання персональних даних щодо дітей під час користування послугами, що пропонують безпосередньо дитині. Згоду особи, що несе батьківську відповідальність, не можна вимагати в контексті надання профілактичних або консультативних послуг безпосередньо дитині. Також у ньому зазначено, що з огляду на те, що діти потребують особливого захисту, будь-яку інформацію та повідомлення, у разі, якщо опрацювання призначено для дитини, необхідно формулювати чітко і просто, щоб дитина могла легко зрозуміти [9].

В контексті цього питання потрібно вказати на ще один важливий документ, розроблений Радою Європи, Стратегію з прав дитини на 2016–2021 рр., в якій акцентовано увагу, власне на правах дітей в інформаційному середовищі, і, зокрема, у Інтернет-просторі [10]. Ця стратегія у 2018 р. була підкріплена Рекомендацією СМ / Rec (2018) 7 Комітету міністрів державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі [11], в якій рекомендовано на державному рівні слід впроваджувати всебічний стратегічний та скоординований підхід, заснований на співробітництві із зацікавленими сторонами, що інформує та залучає всіх відповідних зацікавлених сторін, включаючи національні, регіональні та місцеві правоохоронні та інші органи влади, освітні та соціальні служби, незалежні правозахисні установи, правоохоронні органи, професіоналів, які працюють як для дітей, так і з дітьми, громадянське суспільство, зокрема організації, що керують дітьми та молоддю, підприємствами, галузевими асоціаціями, дослідниками, сім'ями та дітьми відповідно до їх ролей та функцій; посилити відповідальність регуляторних органів за розроблення, впровадження та посилення стандартів та керівних принципів, що стосуються прав дитини в цифровому середовищі; розробляти та впроваджувати політику, яка підтримує освітніх, культурних та інших інституційних постачальників корисних ресурсів для дітей, щоб зробити їх доступними для дітей, батьків та опікунів у цифровому середовищі.

Висновки. Проаналізувавши адміністративно-правові аспекти захисту прав дітей в інформаційному середовищі, зазначимо, що, дітям потрібен спеціальний захист в інформаційному середовищі, і їх потрібно навчати, як треба уникати небезпеки та отримати максимальну користь від невичерпних можливостей віртуального простору. Для цього дітям потрібно стати повноцінними освіченими цифровими громадянами. Задля забезпечення конфіденційності дитини у інформаційному середовищі, на національному рівні необхідно законодавчо визначити чіткі межі набуття дитиною правосуб'єктності в інформаційному середовищі. А також, враховуючи положення Стратегії Ради Європи з прав дитини на 2016–2021 рр. та розроблених на її основі рекомендацій, необхідно вдосконалювати державну політику у сфері захисту прав дітей в інформаційному середовищі. Зокрема, необхідно підвищувати обізнаність дітей про свої права та обов'язки в online-просторі, а також про правила використання технологічних інструментів; проводити навчальні, просвітницькі та комунікаційні кампанії, спрямовані на всіх учасників правовідносин інформаційного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пацурківський Ю. П. Теоретичні проблеми розуміння сутності категорії “правовий режим”. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2013. № 6. С. 105–111.
2. Бахрах, Д. Н., Россинский Б. В., Старилов Ю. Н. Административное право : учебник для вузов. 3-е изд., изм. и доп. Москва: Норма, 2007. 816 с.
3. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття “правовий режим”. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 196–201.
4. Настюк В. Я., Белєвцева В. В. Адміністративно-правові режими в Україні : моногр. Харків: Право, 2009. 128 с.
5. Ківалов С. В., Біла-Гіунова Л. Р. Адміністративне право України : навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2012. 399 с.
6. Правила користування Google. URL: <https://policies.google.com/terms>.
7. Правила порталу “Periscope”. URL: <https://help.twitter.com/en/using-twitter/periscope-terms/>.
8. Брифінг уповноваженого Президента України з прав дитини М. Кулеби “Як захистити дитину від сексуального насильства”. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2820237-kozna-tre-ta-ditina-v-ukraini-pidsila-na-internet.html>.
9. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) від 27 квітня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16.
10. Стратегія Ради Європи з прав дитини на 2016–2021 рр. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/st.pdf>.
11. Рекомендація СМ/Rec 7 Комітету міністрів державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі. 2018. URL: <https://www.coe.int/en/web/children/-/new-recommendation-adopted-on-children-s-rights-in-the-digital-environment>.

REFERENCES

1. Patsurkivskiy Yu. P. Teoretychni problemy rozuminnia sutnosti katehorii “pravovyi rezhym”. [Theoretical problems of understanding the essence of the category “legal regime”]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu*. 2013. No. 6. P. 105–111.
2. Bakhrakh, D. N., Rossynskiy B. V., Starylov Yu. N. *Admynystratyvnoe pravo*

[Administrative law] : uchebnyk dlia vuzov. 3-e yzd., yzm. y dop. Moskva: Norma, 2007. 816 p. 3. Vakariuk L. Osnovni pidkhody do rozuminnia poniattia "pravovyi rezhym". [The main approach to understanding the "legal regime"]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2016. No. 12. S. 196–201. 4. Nastiuk V. Ya., Bielievtseva V. V. *Administratyvno-pravovi rehymy v Ukraini*. [Administrative and legal regimes in Ukraine] : monohrafiia. Kharkiv: Pravo. 2009. 128 s. 5. Kivalov S. V., Bila-Tiunova L. R. *Administratyvne pravo Ukrainy* [Administrative law of Ukraine] : navchalnyi posibnyk. Odesa: Feniks, 2012. 399 s. 6. Google Privacy Policy. Retrieved from: <https://policies.google.com/terms>. (accessed 26.04.2020). 7. "Periscope" Private Policy. Retrieved from: <https://help.twitter.com/en/using-twitter/periscope-terms>. (accessed 26.04.2020). 8. Bryfinh upovnovazhenoho Prezydenta Ukrainy z prav dytyny M. Kuleby "Tak zakhysty dytynu vid seksualnogo nasylstva". 2019. [Briefing of the authorized President of Ukraine on the rights of the child M. Kuleba "How to protect a child from sexual abuse"]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2820237-kozna-treta-ditina-v-ukraini-pidsila-na-internet.html>. (accessed 26.04.2020). 9. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady (IeS) 2016/679 pro zakhyst fizychnykh osib u zviazku z opratsiuvanniam personalnykh danykh i pro vilnyi rukh takykh danykh, ta pro skasuvannia Dyrektyvy 95/46/IeS (Zahalnyi rehlament pro zakhyst danykh) vid 27 kvitnia 2016 roku. [Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation) in the current version of the OJ L 119, 04.05.2016]. 2016. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16. 10. Stratehiia Rady Yevropy z prav dytyny na 2016-2021 rr. [Council of Europe Strategy on the Rights of the Child for 2016-2021]. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/files/st.pdf>. 11. Rekomendatsiia CM/Rec (2018) 7 Komitetu ministriv derzhavam-chlenam pro pryntsyipy dotrymanna, zakhystu ta realizatsii prav dytyny v tsyfrovomu seredovyshchi. [CM / Rec Recommendation (2018) 7 of the Committee of Ministers to Member States on the principles of respect, protection and enforcement of the rights of the child in the digital environment.]. 2018. Retrieved from: <https://www.coe.int/en/web/children/-/new-recommendation-adopted-on-children-s-rights-in-the-digital-environment>.

Дата надходження: 17.08.2020 р.

Anna Nesterenko

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Post-graduate student
Anna.O.Nesterenko@lpnu.ua
ORCID ID: 0000-0003-1482-7132

CERTAIN ASPECTS OF THE CHILD'S RIGHTS IN THE INFORMATION ENVIRONMENT

Abstract. The article deals with complex administrative and legal means that provide protection and protection of the child as a full-fledged subject of the information environment. The theoretical and practical significance of administrative and legal regimes in regulating the activity of the information environment is analyzed.

The solution to this problem requires the use of complex administrative and legal tools that are able to provide protection and protection of the child as a full-fledged legal entity in the information environment, to promote the safe and responsible use of new media and to counter the spread of illegal online practices. These are the remedies of administrative and legal nature that are administrative and legal regimes.

In order to solve this problem, the article uses general scientific and special methods. Using the formal-analytical method, the definition of the administrative-legal regime was analyzed. The method of systematic analysis allowed us to establish the importance of administrative and legal regimes regarding the respect of children's rights in the information environment.

The national and international normative acts were analyzed using the comparative-legal method for the purpose of fixed norms of observance of the rights of the child in the information environment and the main gaps in this area were identified at the legislative level. In particular, it was found that legislative provisions need to be addressed regarding the privacy and security of the child's personal data in the virtual space. This method also provides recommendations for improving public policy strategies for the development of a child-friendly information environment.